

Ταπαζός ΟΧοσέ Γάμος Δε Αντράδε ζούσε στη Σανταρέμ, μια πόλη με καμιά δεκαπενταριά χιλιάδες ψυχές, εκεί που σμίγει ο Ταπαζός με τον Αμαζόνιο. Δούλευε στο σταθμό Δασικών Μελετών του Οργανισμού Γεωργίας και Τροφίμων του ΟΗΕ, ή αλλιώς FAO. Όλοι τον φώναζαν με το παρανόμι Ζε Μπονιτίνιο, ο Ομορφούλης. Ο Ζε είχε γεννηθεί στο εσωτερικό της επαρχίας Πιαουί, στα βορειοανατολικά της Βραζιλίας. Ήταν σαράντα οχτώ χρόνων. Στα μικράτα του περιπλανήθηκε με τα καραβάνια του σερτάο, της βραζιλιάνικης σαβάνας, άλλοτε κυνηγημένος από την ξηρασία κι άλλοτε από τις πλημμύρες. Δυο φορές βρέθηκε ανάμεσα σε ορδές εξαθλιωμένων που λεηλατούσαν χωριά αρπάζοντας φαγώσιμα για να ζήσουν. Ο Ζε Μπονιτίνιο ήταν παντελώς αναλφάβητος. Ποτέ δεν τον εξέτασε κανένας γιατρός, ούτε καν οδοντίατρος. Ποτέ δεν κάθισε σε τραπέζι με τραπεζομάντιλο και μαχαιροπέρουνα. Έτρωγε με τα χέρια και ευχαριστούσε το θεό, όταν μια χούφτα καλαμποκάλευρο ανακούφιζε την πείνα του. Στα είκοσι οχτώ του χρόνια δεν είχε ακόμη κοιμηθεί σε κρεβάτι. Οι γονείς του και τρία από τ' αδέρφια του είχαν πεθάνει στο λιμό του '39. Τον Λουιζίνιο, το μικρό του αδερφάκι, το σκότωσε με μια πιστολιά ένας επιστάτης. Ήταν δώδεκα χρόνων. Τον τσάκωσε να κλέβει μπανάνες στο κτήμα του συνταγματάρχη Παρίνς, στο Περναμπούκο. Το 1941 απέμεναν μόνο ο Ζε και οι τρεις αδερφές του. Η Μερσέδες είχε παντρευτεί έναν παπουτσή από το Σεαρά. Τη Μαρία Πατροσίνιο τη σπίτωσε ο γιος ενός κτηματία. Μετά κατέληξε πουτάνα στους δρόμους της Μπαΐα. Η Δολόρες έκανε την υπηρέτρια σ' ένα σπίτι. Την γκάστρωσε ένας ανιψιός του αφεντικού και σώθηκε χάρη στο άφθονο γάλα της. Την πήραν για παραμάνα και χάρη σ' αυτόν το δεσμό γάλακτος έμεινε για πάντα κάτω από την προστασία της οικογένειας Ντα Ρόσα. Όταν ο Ζε ήταν δεκαοχτώ χρόνων, είχε ελάχιστες φιλοδοξίες. Να βρει μια μόνιμη δουλειά και να έχει φαγητό κάθε μέρα. Ήθελε, ακόμη, να κατορθώσει μια μέρα να κρεμάσει την αιώρα του κάτω από μια αληθινή στέγη. Καθημερινά προσευχόταν να μην τον αφήσει ο θεός να πέσει στο έγκλημα, να μην τον σπρώξει η ανάγκη στην κλεψιά. Ένα απόγευμα, σ' ένα χωριουδάκι στο εσωτερικό Πιαουί, ο Ζε Μπονιτίνιο συναντήθηκε με τον Τομάς δε Αντράδε, συγγενή του από τη μεριά της μάνας του, που μόλις είχε επιστρέψει από τον Αμαζόνιο. Ο Τομάς είχε δουλέψει σε μια φυτεία καουτσούκ για κάποια χρόνια. Φορούσε ρολόι στον καρπό, χοντρό χρυσό δαχτυλίδι και μια χρυσή καδένα στο λαιμό με το εικόνισμα του Αγίου Χριστόφορου. Ο Τομάς έδειχνε πολύ χαρούμενος που είχε συναντήσει έναν συγγενή του. Τον αγκάλιασε, τον κέρασε μπύρα, μετά κατσάσα, ό,τι ήθελε ο Ζε. Ο Τομάς είχε πλουτίσει στις φυτείες καουτσούκ. Μάλιστα κύριε. Κέρδισε μπόλικο χρήμα και τώρα γύρισε να επισκεφτεί την οικογένεια και να αγοράσει ένα σπίτι με τις οικονομίες του. Και το αφεντικό είχε αναθέσει στον Τομάς να φέρει στα βορειοανατολικά άντρες εργατικούς και τίμιους σαν αυτόν. Μάλιστα. Αν ήθελε ο Ζε να γίνει πλούσιος και δε φοβόταν τη σκληρή δουλειά, ας πήγαινε μαζί με τον Τομάς. Στο χωριό ήταν κιόλας δώδεκα που ήθελαν να πάνε. Αν ήθελε και ο Ζε... Η ιδέα να γίνει πλούσιος δεν είχε περάσει ποτέ από το μυαλό του Ζε Μπονιτίνιο. Αυτά που του πρόσφερε ο Τομάς δε Αντράδε έμοιαζαν ευλογία θεού. Ο Κύριος τον είχε θυμηθεί ύστερα από τόσα βάσανα, αφού πρώτα τον ανάγκασε να θάψει τους γονείς του, μισόγυμνους, μέσα στη σκόνη του σερτάο και ύστερα τον Λουιζίνιο μέσα σε ένα κασελάκι ☐το είχε φτιάξει με τάβλες ο ίδιος☐ που το κουβάλησε στον ώμο ακολουθούμενος από τις αδερφές του. Γιατί όχι; Μάλιστα, θα πήγαινε με τον Τομάς μέχρι το τέλος του κόσμου και εκεί, επιτόπου, έβαλε το δάχτυλο στο χαρτί που του πρότεινε ο Τομάς και άφησε το δακτυλικό του αποτύπωμα. Διότι όλα έπρεπε να γίνουν τυπικά. Το αφεντικό του Τομάς ήταν πολύ σοβαρός κύριος και έφτιαχνε γραπτά συμβόλαια, όπως ορίζει ο νόμος και το θέλημα του θεού. Ο Ζε Μπονιτίνιο δεν έγινε πλούσιος. Γνώρισε καινούργια βάσανα. Τη

μοναξιά της ζούγκλας, τον ελώδη πυρετό και τους ατέλειωτους κινδύνους που τον συντρόφεψαν στα πέντε χρόνια της ζωής του ανάμεσα στα καουτσουκόδεντρα. Ήταν ο φόβος της τίγρης, ο εφιάλτης να γυρίσεις και να τη δεις ξαφνικά στο γύρισμα του μονοπατιού, σκυμμένη, έτοιμη να χιμήξει, ξερογλείφοντας τις άκρες της μουσούδας με τη μακριά της γλώσσα. Ήταν ο φόβος της κραυγής μέσα στη νύχτα, ο φόβος για το φίδι, για τους επιστάτες. Και ο Τομάς ήταν ο χειρότερος απ' όλους. Πέντε ολόκερα χρόνια ο Ζε σηκωνόταν πριν χαράξει και βάδιζε στα φιδογυριστά μονοπάτια του καουτσούκ για να τοποθετήσει τα δοχεία που μαζεύουν το ελαστικό από τα καουτσουκόδεντρα. Σε πέντε χρόνια περπάτησε χιλιάδες χιλιόμετρα, τρέμοντας την τίγρη ή το σοορουκο Όκου, που παραφυλάνε στη στροφή του μονοπατιού. Και όταν τον χτυπούσε η θέρμη, κανένα φαγητό δε στεκόταν στο στομάχι του. Αλλά ακόμη και άρρωστος, τουρτουρίζοντας, παραληρώντας, έπρεπε καθημερινά να πάει να μαζέψει το ελαστικό και έπειτα να το «πήξει» στη μοναχική καλύβα του. Κι ύστερα, το μεσημέρι, να επιστρέψει με τον κουβά στο ένα χέρι και το τουφέκι στο άλλο, να διασχίσει άλλη μια φορά το μονοπάτι όπου βρίσκονταν σκόρπια, μερικές φορές εκατοντάδες μέτρα απόσταση το ένα από το άλλο, τα εκατόν σαράντα δέντρα που έπρεπε να εκμεταλλεύεται από το πόστο του. Πέρασε βδομάδες δίχως να ακούσει ανθρώπου φωνή. Σύννεφα τα κουνούπια δεν τον άφηναν να κοιμηθεί. Τις νύχτες, το αίμα βούιζε στα τύμπανα του, ουάο, ουάο, και εκείνο το βουητό, απελπιστικά ρυθμικό, έμοιαζε με φωνές που τις άκουε να του μιλούν. Του μιλούσαν οι νεκροί του και ένα δυστυχημένο πλάσμα φτεροκοπούσε μέσα στο στήθος του. Κι όταν, ύστερα από βδομάδες δουλειάς, πήγαινε τις μπάλες του καουτσούκ στην αποθήκη, διαπίστωνε ότι ακόμη χρωστούσε τα εργαλεία, ότι ακόμη χρωστούσε φαγητό και ένα μέρος από το τουφέκι. Το μόνο που εισέπραττε ήταν ταπεινώσεις και απειλές. Πέρασαν τέσσερα χρόνια. Το χρέος του μεγάλωνε. Μια νύχτα με φεγγάρι είδε το πρόσωπο του σ' ένα λίμνασμα του ποταμού. Είχε γεμίσει άσπρες τρίχες. Κοιτάχτηκε κάμποσες φορές. Ναι, τα μαλλιά του ήταν άσπρα. Ο Ζε αποφάσισε να το σκάσει. Τον τσάκωσαν και τον μαστίγωσαν. Ο ίδιος ο Τομάς ήταν ανάμεσα τους. Ώστε έτσι ο κύριος, ο γιος της πουτάνας ήθελε να το σκάσει δίχως να πληρώσει αυτά που χρωστούσε; Ο παλιοκλέφτης ήθελε να την κοπανήσει με το τουφέκι που ακόμη δεν είχε ξεπληρώσει; Γι' αυτό ήρθε; Για να κάνει κακό στον Τομάς; Ο Ζε ορκίστηκε εκδίκηση. Περίμενε την επόμενη χρονιά. Έκανε όλες τις προετοιμασίες δίχως βιάση. Και μια μέρα, αφού παρέδωσε το καουτσούκ στην αποθήκη, καμώθηκε πως επιστρέφει στη θέση του. Όμως, έκοψε από ένα μονοπάτι και κρύφτηκε για να παραφυλάξει τον Τομάς που δε θα αργούσε να περάσει, καθώς θα επέστρεφε από την καντίνα. Έργησε έναν αιώνα ο Τομάς. Ήρθε η νύχτα. Σκαρφαλωμένος σ' ένα δέντρο, ο Ζε παρακαλούσε να μην τον πάρει μυρωδιά το σκυλί. Επιτέλους, ξεχώρισε από μακριά τη μορφή του. Νάτος, ερχόταν, όπως πάντα ακολουθούμενος από το σκυλί. Ο Ζε Μπονιτίνιο έκανε αργά το σημείο του σταυρού. Το πράγμα έγινε στα γρήγορα. Με το δεξί χέρι η σπαθιά με τη ματσέτα, με το αριστερό η μπουνιά. Ο Τομάς, που κουβαλούσε στο κορμί του το συνηθισμένο ποτό του Σαββάτου, ούτε που πρόλαβε να πάρει χαμπάρι το χτύπημα. Έπεσε αποκεφαλισμένος, μέσα σε μια λίμνη αίματος, με τα μάτια ανοιχτά. Ο σκύλος, μόλις δέχτηκε την μπουνιά, άρχισε να ουρλιάζει και ο Ζε τον αποτελείωσε κι αυτόν με τη ματσέτα. Μακριά ακούστηκαν γαβγίσματα. Έπρεπε να φύγει. Σταυροκοπήθηκε και γονατιστός ζήτησε συγχώρεση απ' το θεό για ό,τι έκανε. Πήρε μαζί του το τουφέκι, το πιστόλι και το ρολόι του νεκρού. Βάδισε όλη τη νύχτα. Πριν από το ξημέρωμα είχε κάνει ένα μεγάλο κύκλο ως την άλλη μεριά του ποταμού. Κατάφερε να κρύψει τα ίχνη του απ' τα σκυλιά και βγήκε σχετικά κοντά στην αποθήκη, αλλά από την άλλη πλευρά. Εκεί είχε κρύψει μερικούς κορμούς ήδη καθαρισμένους, μερικές κληματσίδες που έπλεκε για βδομάδες και λίγο καλαμποκάλευρο. Τα είχε βάλει σε διαφορετικά μέρη, για να μη σχηματίζουν μεγάλο

όγκο. Σε λιγότερο από μια ώρα έδεσε τους κορμούς. Η σχεδία γλίστρησε παρασυρμένη από το ρεύμα. Από τα γαβγίσματα των σκυλιών κατάλαβε πως τον γύρευαν κατά πάνω στο ποτάμι. Τους είχε ξεγελάσει. Τις τρεις πρώτες μέρες, μέχρι να απομακρυνθεί από την περιοχή, κωπηλατούσε τη νύχτα κι έκρυβε τη σχεδία πριν από το ξημέρωμα. Επέζησε τρώγοντας αλεύρι μουσκεμένο στο νερό του ποταμού. Σε μια βδομάδα βγήκε στο Μαδέιρα. Ανέβηκε έναν πλατύ παραπόταμο και βρήκε την περιοχή των γαρίμπο, των κοιτασμάτων χρυσού, για την οποία είχε ακούσει να μιλούν οι εργάτες του καουτσούκ στη φυτεία. Ήταν τυχερός. Λίγες μέρες νωρίτερα, σ' έναν καβγά, είχε σκοτωθεί ο μάγειρας. Στην αρχή, ενώ οι άλλοι έξι ξέπλεναν χρυσό στο ποτάμι, ο Ζε Μπονιτίνιο ετοίμαζε το φαγητό, τακτοποιούσε τα ρούχα και φρόντιζε να επιδιορθώνει να φτυάρια, τους κασμάδες και τα κόσκινα που χρησιμοποιούσαν για να σουρώνουν τη χρυσοφόρο άμμο. Σε λίγες εβδομάδες έμαθε να πλένει το χρυσάφι με τη σκάφη. Δούλεψε τέσσερις μήνες και για πρώτη φορά στη ζωή του ήταν κάτοχος ενός αξιόλογου χρηματικού ποσού. Του αντιστοιχούσαν δυόμισι κιλά χρυσάφι. Ερωτεύτηκε τη δουλειά του γαριμπέιρο και δεν ήθελε πια άλλη. Ήταν δουλειά σκληρή, αλλά δίχως αφεντικά. Δουλειά για άντρες με αργασμένο το πετσί τους. Για όσους είχαν τα κότσια να δουλεύουν αδιάκοπα κασμαδόφυταρο, πολλές ώρες, μέσα στα κουνούπια της ημέρας. Που ήταν ικανοί να αντέξουν τις θερμές και να μη φοβούνται τους άγριους ινδιάνους που μερικές φορές, σπρωγμένοι από την πείνα, κύκλωναν τα γαρίμπο. Έτσι, ο Ζε έγινε τέλειος γαριμπέιρο. Έψαξε για χρυσό και διαμάντια στο Τοκαντίν, στον Πούρους, στο Μαδέιρα. Μολαταύτα, ο Ζε Μπονιτίνιο, από το '51, δεν ξαναβγήκε από την κοιλάδα του Ταπαζός. Τα πρώτα χρόνια, ο Ζε συνήθως ξόδευε σε δυο-τρεις μέρες τη δουλειά αρκετών εβδομάδων. Τα ξόδευε στην κραιπάλη με τις πουτάνες. Κερνούσε για να πιουν όσοι ήθελαν κι όσο ήθελαν. Ακόμη, έπρεπε να πιουν κι όσοι δεν ήθελαν, αν αγαπούσαν τη ζωή τους. Κι αμέσως κυκλοφορούσε η φήμη. «Ο Ζε Μπονιτίνιο σφάλισε το Κοπακαμπάνα!» Στη γλώσσα των γαριμπέιρο, «σφαλίζω» ένα καμπαρέ σημαίνει κλείνω τις πόρτες, ώστε κανείς να μην μπορεί να βγει. Όποιος μπει μέσα ξέρει πως πρέπει να πιει μέχρι να καταρρεύσει στην υγεία του «σφαλιστή». Στο αποκορύφωμα του γλεντιού, ο σφαλιστής αρχίζει τη σκοποβολή με τα χρωματιστά λαμπιόνια ή τα μπουκάλια στα ράφια, ενώ η ευνοούμενη της στιγμής πανηγυρίζει τις επιτυχίες του με ξεκαρδίσματα και με το χέρι της να ψαχουλεύει μέσα στο σώβρακο. Σ' ένα καλό «σφάλισμα» συνήθως υπάρχουν προκλήσεις, ξεκαθαρίσματα παλιών λογαριασμών μέχρι και ρώσικη ρουλέτα. Στα γαρίμπο, ο Ζε Μπονιτίνιο γνώρισε τους κανόνες της ζούγκλας και τους έκανε δικούς του. «Ο χρυσός δεν αγαπά τον τσιγγούνη». Όποιος δεν έχει αρχίδια να ξοδέψει σ' ένα και μόνο ξεφάντωμα το χρήμα που κέρδισε όλη την περίοδο, όποιος δεν έχει αρχίδια να κλείσει ένα καμπαρέ και δεν τολμάει να εξευτελίσει και να σπαταλήσει το χρυσάφι, ε, αυτός ποτέ δε θα έχει τύχη στα γαρίμπο. «O ouro nao quer homem tacanho!», «Ο χρυσός δε θέλει τον τσιγγούνη». Ήταν κάτι παραπάνω από βέβαιο. Ήταν αποδεδειγμένο. Οι καλύτεροι χρυσοθήρες του Ταπαζός έμεναν στους πρόποδες της Σέρα ντο Κατσιμπο, όπου ζούσαν οι πιο επιθετικοί ινδιάνοι. Στα τριάντα του, ο Ζε, έπειτα από πέντε χρόνια στη φυτεία του καουτσούκ και εφτά στα γαρίμπο, αφού είχε σφαλίσει οικισμούς ολάκερους και είχε ανταλλάξει πιστολιές με τους σκληρότερους τύπους του Ουρουρού, αφού είχε παίξει δύο ρώσικες ρουλέτες (οι νεκροί στην μπάντα, να συνεχίσει η σάμπα και ο χορός), έπειτα απ' όσα είχε περάσει σε τούτη τη ζωή, δε φοβόταν πια ούτε θεούς ούτε δαίμονες, δε φοβόταν κανέναν ινδιάνο όσο άγριος κι αν ήταν. Συνάμα, γνώριζε κάμποσα ξόρκια για να αντιμετωπίζει τις αναποδιές.